

СЛОВО ПРО НЕЗАБУТНЬОГО АВТОРА «ФІЛОЛОГІЧНИХ ДІАЛОГІВ»

... Сталося так, що ідея такого видання, як, власне, й самої назви збірника, виринула саме в розмові з Володимиром Євгеновичем Панченком – натовді віцепрезидентом Києво-Могилянської академії. Згадували його відвідини нашого сонцесяйного краю, а, головне – теплі й незабутні «розповіді про неспокій» патріарха славного Ізмаїльського вишу Олександра Андрійовича Зарудняка. Якраз готувались до святкування його 90-річчя (шановний Олександр Андрійович і сьогодні, незважаючи на поважний вік, щедро ділиться багатством своїх невичерпних знань, незглибимого досвіду, світлої душі). Задум видати збірник наукових праць викладачів рідного університету, приурочений цій даті, був (попри деякі побоювання) успішно реалізований. Чи то з легкої руки Володимира Євгеновича, а чи з Божої волі «Філологічні діалоги» відтоді й понині є діалогом однодумців-філологів усієї України – від Києва до Сум, від Кропивницького до Бердянська, від Вінниці до Кам'янця-Подільського, від Полтави до Переяслава-Хмельницького та Одеси. Володимир Євгенович був незрадливим автором кожного нашого збірника, його осердям і натхненником...

Професор Панченко В. Є. належав до тих людей, хто «словом і ділом стверджує українську окремішність як складову світової культури. Він так багато зробив, щоб повернулася до життя розтрощена сталінізмом «убієнна українська література». Літературознавець, дослідник, літературний критик, член Українського ПЕН-клубу та Ініціативної групи «Першого грудня», народний депутат Верховної Ради України I скликання – Володимир Панченко

у всіх сферах діяльності проявляв себе на повну силу» [*Хранитель літератури* : пам'яті Володимира Панченка. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/30222131.html>].

... Ізмаїл мав щастя спізнати Володимира Євгеновича зблизька, спілкуватися з ним «на відстані душі і серця» – як із професором нашого вишу. В нелегкі часи національного становлення України, особливо в Ізмаїлі, він разом із нами, попри заклопотаність та обтяженість безліччю важливих справ, боронив рідне Слово на передніх рубежах у поліетнічному Придунав'ї, де українське життя тоді ледь жевріло. (Ті незабутні миті підтримки, а відтак і почуття вдячності, тривко бережуться в душах наших викладачів, тодішніх студентів, учителів...).

Тож знаємо Панченка В. Є. *apriori* – як людину високої духовної культури й палкого патріота, талановитого вченого та проникливого педагога, блискучого промовця й розважливого наставника. Він незмінно й самовіддано служив високій місії – збереженню та процвітанню невмирущого Українського Духу, захисту багатючих джерел рідної культури, постійно працював над тим, аби розширити межі українознавства, ствердити його не тільки як гуманітарну науку, але і як націєтвірний та державницький чинник. У цьому він був і залишається для нас несхитним взірцем.

Ми вдячні Володимиру Євгеновичу за прихильність, дружню підтримку й мудрі поради, допомогу та розуміння як від ученого й викладача, консультанта та опонента дисертацій викладачів-україністів нашого вишу, рецензента науково-методичних праць. Для багатьох із нас зустріч зі знаним професором-літературознавцем стала знаком Долі, визначила плин подальшого життя. Як викладач, професор Панченко В. Є. мав велику повагу серед ізмаїльського студентства за ґрунтовні знання, всебічну ерудицію, рідкісний ораторський талант, уміння по-особливому переживати естетику українського слова й проникливо аналізувати складні проблеми літературознавства. Бо й досі у пам'яті прослуханий нами курс «Історії літературної критики» (1999 р.), а школярі Кам'янської гімназії Ізмаїльського району згадують диво-професора, що видобував, як добрий чаклун, із забуття колоритні історії українського

красного письменства для юних сердець, полишаючи там зерна любові до Правди...

Особливо привабливими у постаті Володимира Євгеновича для викладачів і молодшої плеяди майбутніх філологів-ізмаїльців стали його енциклопедичні знання та вроджена інтелігентність, неймовірна шляхетність душі й помислів, органічне поєднання україноцентричності та європейськості, особлива скромність і порядність, виняткова делікатність, гострий розум і витончена дотепність, простота у спілкуванні й повага до співбесідника, зваженість і толерантність, напрочуд природна відкритість та уважність до людей, здатність своєю присутністю пробуджувати в них найсвітліші помисли й спонукати до добродійностей, почуття відповідальності за свою землю та пристрасне бажання невтомно працювати задля її процвітання. Його поставі пасують слова *неповторність* і *невичерпальність*, «*еталон чемності*» (М. Слабошпицький), що їх множив щоденно для інших через унікальну чистоту й тепло власної душі, дивовижне багатство натури – без пафосу й позірності.

Любов професора Панченка В. Є. до українського миролюбного й сонячного Придунав'я була незрадливою, непроминальною...

Володимир Євгенович не встиг підготувати статтю до шостого випуску «Філологічних діалогів», хоча такий намір мав... Його життя обірвалося у розкритті наукових пошуків 14 жовтня 2019 року. Пропонуємо прихильникам нашого видання передне слово до однієї з останніх прижиттєвих книг Панченка В. Є. – як звернення до кожного з нас.

СЛОВО ДО ЧИТАЧІВ

(Панченко В. Є. Повість про Миколу Зерова. Київ : Дух і літера, 2018. 624 с.)

Книги, як відомо, мають свою долю. Має її і «Повість про Миколу Зерова».

Починалося все, напевно, зі здивування: десь наприкінці 1980-х Леонід Куценко, мій колега й добрий друг, «розкопав» у Державному архіві Кіровоградської області цікаві документи, що проливали світло на педагогічну біографію Зерова 1914-1917 років. Поки в Європі йшла війна, майбутній професор, поет-неокласик і перекладач, виявляється, викладав латину й історію у гімназії, розташованій усього за 80 км від нашого обласного центру, в колишньому містечку Златопіль. Златопіль раніше входив до складу Київської губернії, проте згодом став частиною Новомиргорода, районного центру на Кіровоградщині, тож мені, природно, захотілося побувати там, де в переповнених гімназійних класах три роки «чаклував» випускник Київського університету ім. Святого Володимира, ясноокий, рухливий, як «живе срібло», Микола Зеров.

Зрештою, про ті зеровські три літа ми з Леонідом Куценком і режисером Володимиром Мощинським зняли телефільм. Працюючи над ним, побували і в Києві, на Русанівці, де мешкала 90-літня Віра Трохимівна Ромасюкова, донька інспектора тієї самої гімназії, в якій викладав молодий Зеров. Про цю історію я далі оповім докладніше, а поки що зізнаюся лише, що зустріч із жінкою, яка, живучи в Златополі, спілкувалася з Миколою Костьовичем і зберігала в своїй домівці, як безцінну реліквію, збірочку його віршів, виготовлену самим поетом, залишила дуже яскраве враження. Приватна історія, детально розказана Вірою Трохимівною, раптом наблизила Зерова, «інтимізувала» його образ...

Бажання побільше дізнатися про Миколу Зерова не зникало. Однак у 1990-1994 рр. мене затягли у свій вир бурхливі політичні події; я став народним депутатом того самого скликання, якому судилося приймати Акт про державну незалежність України. Проте сюжет із Зеровим час од часу все ж нагадував про себе. Я навіть звертався до тодішнього голови СБУ Євгена Марчука за дозволом ознайомитися зі слідчою справою М. Зерова. І дозвіл був, проте до архіву я дійшов тільки через ... двадцять з лишком років, у 2017-му, коли більша частина «Повісті про Миколу Зерова» була вже написана...

Нехай читачів не здивує слово «повість» у назві цієї книги: в ньому зовсім немає претензії на белетристику. Повість – жанр, що тяжіє до давньоукраїнського літописання; це вільна, добре документована оповідь про події минулих літ і їх інтерпретація з огляду на широку історичну перспективу. Тим, хто візьме до рук «Повість про Миколу Зерова», пропонується пережити не просто історію великої людини, а й погортати літопис драматичного для всієї України часу, коли здійснювався грандіозний «соціальний експеримент», що обернувся великими жертвами, спланикованими за зухвальство Утопії («ересь утопізму», якщо казати словами філософа Семена Франка).

Микола Зеров був, поза сумнівом, ключовою постаттю національно-культурного Ренесансу 1920-х рр. Його творча діяльність, що тривала від 1911 до початку 1935 р., дала блискучі результати: спадщина Зерова це – кілька томів історико-літературних та літературно-критичних праць, сотня оригінальних сонетів, у яких знайшла продовження традиція високої поетичної класики, бібліотека конгеніальних перекладів багатьох визначних творів світової літератури (зокрема – античної). Окрім того, професор Микола Зеров мав репутацію «київського Золотоуста» – його ораторське мистецтво справедливо вважається неперевершеним.

Приділивши чимало уваги культурному й суспільно-політичному контексту 1910-1930-х рр., я прагнув максимально повно залучити до своєї «повісті» рідкісні архівні матеріали, раритетні періодичні видання, велику кількість документів, що прояснюють як літературно-мистецьку, так і морально-психологічну та політичну атмосферу несамої доби, в «котловані» якої «неокласики» намагалися протистояти войовничій антикультурі.

А водночас, пишучи наукову біографію, я намагався уникнути будь-яких надмірностей академічного стилю. Якщо хтось зауважить у ній елементи історичної есеїстики чи публіцистичні «містки», то автора це не здивує: саме такого викладу мені й хотілося.

«Неокласики», слава Богу, давно повернули собі увагу й повагу нашого «українотеренного» літературознавства. Хоча борги перед ними все ж маємо великі. Чи не найбільш дивно, що майже немає праць у жанрі літературного портрета, нарису: домінують дисертаційні дослідження, а вони, як відомо, належать до «важкої артилерії», розрахованої передусім на читача, який належить до вузької філологічної корпорації. Добре, що Марина Зерова, Роман

Корогодський і Світлана Попель у 2004 р. підготували й видали дуже цінні спогади «Родинне вогнище Зерових», а згодом уклали й дали видавниче життя збірнику «Наш сучасник Микола Зеров» (Луцьк, 2006; до Марини Зерової й Романа Корогодського цього разу долучилася також Михайлина Коцюбинська); добре, що з'явилося чимало розрізнених томів, які досить повно презентують багату спадщину М. Зерова, П. Филиповича, М. Драй-Хмари й Юрія Клена (про 20-томне зібрання творів М. Рильського, звісно, пам'ятаємо також); добре, що «п'ятірне гроно» істотно доповнилося іменами й творами тих, хто був естетично близьким до «неокласиків», – а проте нарис В'ячеслава Брюховецького «Микола Зеров» (1990 рік!) і досі залишається самотнім монографічним дослідженням про лідера літературної групи, довкола якої протягом 1920-1970-х рр. було зламано стільки списів! Невеликі нариси – будь ласка, а ґрунтовних праць ще треба з вогнем пошукати серед білого дня. Та й до архівних фондів М. Зерова дослідники зазирають не надто часто. Хоч у них зберігається дуже багато прецікавих матеріалів, зокрема – епістолярних...

Одне слово, стимулів для того, щоб узятися за повість про Зерова, було вдосталь. Праця моя зайняла багато часу – більше, ніж можна було сподіватися «на старті». Проте зрештою настав момент, коли автор таки зважився запропонувати обдумане й написане своїм невидимим читачам. Щоправда, я ніяк не міг передбачити, що останні розділи «повісті» писатимуться за екстремальних (для мене) обставин, внаслідок чого доведеться, скріпивши серце, змиритися з їх вимушеною стислістю. Сподіваюся, утім, що, поставивши цього разу дещо несподівану крапку, з Миколою Зеровим я не розлучаюся, і що далі буде...

Червень 2018 року, Київ – Стеблів

***

До шостого випуску «Філологічних діалогів» залучено переважно наукові знахідки молодих дослідників – магістрантів, викладачів, учителів-словесників. Це добрий знак того, що зерна, посіяні Володимиром Євгеновичем Панченком, щедро проростають і тішать плідними ужинками...

(Галина Райбедюк)